

Teória úroku. Revízia rakúskeho prístupu. Príloha č.2: Problém Robinson

Pri hľadani esencie, resp. pôvodu úroku som úrok v práci „*Teória úroku. Revízia rakúskeho prístupu*“ a v „*Prílohe č.1: Postrehy, spojitosti a polemika s prácou Pavla Potužáka*“ predstavili ako intersubjektívny koncept. To značí, že existuje, resp. je možné popísať jeho esenciu len z hľadiska minimálne dvoch subjektov, ktorí vzájomne ekonomicky interagujú v časovom kontinuu. Konceptia úroku nie je teda subjektívna. V tomto kontexte bolo napr. v Prílohe č.1 teórie podotknuté, že:

„Ak by sme problém úroku interpretovali prostredníctvom príkladu Robinsona, tak je nutné konštatovať, že Robinson nemá ako úrok odvodiť. Posudzuje samozrejme Böhm Bawerkovu časovú preferenciu druhého rádu a nazerá na svoju budúcnosť i prostredníctvom časovej projekcie budúcnosti (časovej preferencie prvého rádu) v kontexte rôznych osobných stratégií dosiahnutia viac alebo menej preferovanej sumy statkov = vnútornej stratégie prežitia (dosiahnutia príjmu, zabezpečenia si života). Avšak rozdiel medzi danými vnútornými „výrobnými“ stratégiami a ich výber nevytvára nejaký druh vnútornej úrokovej miery. Nemá ako. Chýba porovnanie / posúdenie s nepriamym spôsobom uspokojenia potrieb. Je teda len Hülsmann-Braunovým posúdením cieľov a prostriedkov v časovom kontinuu.“

Z uvedeného vyplývajú dva zaujímavé problémy. Prvý vyplýva z toho, že ak je úrok intersubjektívny koncept, existuje vôbec niečo také ako vnútorná úroková miera, ktorá musí byť zo svojej povahy subjektívna? Ak by neexistovala, tak na základe čoho by sme posudzovali, že úroková miera (intersubjektívne vzniknutá) je pre nás vhodná alebo nevhodná? Druhý problém vyplýva z prvého v prípade, že ak existuje vnútorná úroková miera, prečo ju teda nevníma napr. Robinson a nerozhoduje sa na jej základe o svojich výrobných stratégiách v čase?

Tvrdím, že *vnútorná úroková miera existuje*. To, čo však tvrdím je, že ju vieme uchopiť ako *reálny koncept* len v kontexte existencie druhého, resp. presnejšie, len v kontexte toho, čo ponúka druhý v dlhovej výmene. Táto práca má preto presnejšie a konkrétnejšie odpovedať na dve základné otázky, ktoré neboli v predchádzajúcich prácach o úroku riešené:

- a) Prečo neexistuje vnútorná úroková miera u Robinsona ak je na ostrove sám?
- b) Čo je teda je vnútornú úroková miera, ktorá je odvodená od intersubjektívneho konceptu úrokovej miery (na ostrove musí byť minimálne Robinson a Piatok) a ako ju potom vnímame?

Vysvetlenie týchto dvoch problémov budeme realizovať nasledovne. Ukážeme si, prečo nemôže Robinson sám o sebe vnímať úrok ako *reálny koncept*. Ukážeme si, že to nie je možné bez ohľadu na to, že Robinson bude v používať v Böhm Bawerkovej terminológii všetky tri dôvody pre existenciu úroku¹. A naopak, ukážeme si, prečo začne vnímať úrok ako reálny

¹ Robert Murphy píše o Böhm Bawerkových troch dôvodoch existencie úroku nasledovne: „To explain the existence of such a premium Böhm-Bawerk offered three main reasons. First, in general people expect to grow wealthier over time, and thus on that account they value the marginal present good more highly than the marginal future good. Second, for various psychological reasons, in general people tend to systematically *discount* future

koncept až pri príchode Piatka. Na základe toho bude potom možné popísať, čo je vnútorná úroková miera a akým spôsobom ju uchopuje človek subjektívne. Rovnako je možné na tomto myšlienkovom experimente ukázať, prečo je úrok intersubjektívnou koncepciou, a že je to práve intersubjektívna jeho povaha, ktorá je jeho esenciou.

Myšlienkový experiment Robinson

Myšlienkový experiment Robinsona obsahuje predpoklad toho, že Robinson je na ostrove sám, kým sa neobjaví Piatok. Tvrdím, že kým sa neobjaví Piatok, Robinson nemá ako používať úrokovú mieru. Úroková miera ako koncepcia sa objaví až vtedy, keď sa zjaví Piatok a keď začnú Robinson a Piatok ekonomicky interagovať. Vtedy má potenciál vzniknúť úroková miera ako koncepcia a zároveň si môže Robinson (a aj Piatok) uvedomiť aj svoju vnútornú úrokovú mieru odvodenú od vzájomnej ekonomickej interakcie ich dvoch².

Robinson, aj keď je sám, sa rozhoduje. Snaží sa uspokojovať svoje vnímané potreby prostredníctvom statkov. Pri rozhodovaní sa o jeho produkčnej štruktúre bude samozrejme preferovať to, o čom si myslí, že uspokojí jeho potreby rýchlejšie a lepšie pred preferenciou toho, o čom si myslí, že by uspokojovalo jeho potreby neskoršie a horšie. Dajme tomu, že zvažuje štyri výrobné procesy:

- A) postavenie rebríka na zber kokosových orechov, o ktorom predpokladá, že umožní zber 10 orechov za hodinu,
- B) získanie palice na zrážanie kokosových orechov, o ktorom predpokladá, že umožní zber 17 orechov za hodinu
- C) stromo-koko-tras - nástroj na trasenie kokosovou palmou, o ktorom predpokladá, že umožní zber 23 orechov za hodinu
- X) lov 3 veвериčiek.

Začnime zjednodušením a dajme tomu, že odhaduje, že každý z procesov je z hľadiska času identický, napr. odhaduje, že na uskutočnenie A, B, C i X potrebuje deň práce. Pre ktorý proces sa potom rozhodne? Ak by neboli medzi procesmi skutočne žiadne časové rozdiely, tak bude preferovať ten, o ktorom predpokladá, že najviac uspokojí jeho subjektívne potreby. Dajme tomu, že preto zavrhne proces X – lov, lebo z nejakého dôvodu potrebuje viac orechy. Následne je nutné pripomenúť, že nemusí preferovať proces, ktorý zabezpečí nominálne najvyššiu mieru vybavenosti statkami (kokosmi) v budúcnosti. Stále môže najviac preferovať proces A, ktorý zabezpečí najmenej orechov. Ide totižto o celkové uspokojovanie potrieb. Ak je Robinson dostatočne „divný“ a napr. je presvedčený kokos-tarián a verí, že sa musí jednak o zozbierané orechy starať a že je nevyhnutné udržať trvaloudržateľnú kokosovú ostrovnú flóru, tak pokojne

satisfactions. And third, Böhm-Bawerk claimed that as a technological fact, more “roundabout” production processes were more *physically* productive, and so present goods (because they can be employed in processes that are more roundabout) possess a higher value (since it is always better to have more output than less).“ (kurziva pôvodné). Bližšie pozri v Murphy, R.: Unanticipated Intertemporal Change in Theories of Interest. p.60-61. WWW DOCUMENT <<http://consultingbyrpm.com/uploads/Dissertation.pdf>>

² Jedná sa samozrejme o myšlienkový experiment. Ľudia vždy a za každých okolností žili v nejakom spoločenskom zväzku. Myšlienkový experiment o Robinsnovi teda len umožňuje lepšie interpretovať koncepciu úroku.

môže preferovať aj produkčný proces A, o ktorom predpokladá, že mu zabezpečí o 7, resp. 13 orechov za hodinu menej. Práve proces A totižto považuje za proces, ktorý najviac uspokojuje jeho celkové potreby, medzi ktoré patrí i minimalizácia zásahov do ostrovej klímy. Posudzuje teda svoje celkové ciele a aký vplyv na takúto celkovú sumu cieľov bude mať získanie orechov v kontexte toho, čím už Robinson vybavený je, t.j. jeho portfóliom existujúcich statkov. Ak by sme predpokladali, že všetky procesy sú časovo rovnako náročné, tak by sa Robinson rozhodoval primárne v kontexte toho, čo nazývam vo svojej Teórii úroku *časová projekcia*, resp. toho, čo Böhm Bawerk nazýva *časovou preferenciou v zmysle prvého dôvodu* (ČP1) pre existenciu úroku.

Na začiatku sme pre zjednodušenie predpokladali, že všetky štyri procesy zaberú rovnakú mieru času. Ak by však daný predpoklad neplatil a napr. proces A by trval tri dni, B jeden deň a C osemdesiat dní a X jeden deň, Robinson by rovnako mohol meniť výsledné rozhodnutie, ktoré by možno prevážilo aj jeho vnímanie potreby trvalodržateľnosti prostredia ostrova, pretože by ho k tomu donútila urgencia vnímanej potreby získať orechy. To značí, že by preferoval B, pretože potrebuje nevyhnutne orechy a nemá napr. dostatočné zásoby ničoho iného a jeho potreby trvalodržateľnosti ostrova by boli potlačené. To značí, že by zvažoval aj to, čo vie urobiť rýchlejšie a čo pomalšie. Tu uplatňuje Robinson to, čo Böhm Bawerk nazýva *časovou preferenciou, ktorá je Böhm Bawerkovým druhým dôvodom pre existenciu úroku* (ČP2)³.

Ako vidíme, Robinson zvažuje aj štyri druhy okľukových metód produkcie nejakých statkov súvisiacich s uspokojením jeho potrieb. Môže pritom prísť na to, že niektoré zvažované procesy nemusí byť možné ani zrealizovať (napr. proces C – stromo-koko-tras, ktorý by vyžadoval nejaké nástroje, ktoré Robinson jednoducho nemá, resp. znalosť, ktorá mu chýba, či niečo iné, čím nedisponuje). A preto by sa mohol realisticky rozhodovať len medzi procesom A voči B. Ako sme ukázali výber medzi nimi by mohol byť posudzovaný v kontexte časovej náročnosti, prácnosti, či realizovateľnosti, či komplexu jeho cieľov. Böhm Bawerk v súvislosti s existenciou okľukových metód výroby uvádza, že sa jedná o tretí dôvod existencie úroku. Dôvodom má byť to, že okľukové metódy produkcie sú časovo náročné, čo spôsobuje, že súčasné produkčné metódy sú viac preferované ako tie budúce⁴.

³ Mises používa pri vysvetľovaní úroku primárne tento druh časovej preferencie. Murphy ju nazýva čistá časová preferencia.

⁴ Okrem tradičných vysvetlení toho, prečo tento tretí Böhm Bawerkov dôvod existencie úroku nie je možné považovať za relevantný pre existenciu úroku je to, že v prípade, že by bol platný, by to znamenalo, že príroda nám „zanechala“ v jej deterministickom usporiadaní práve úrokovú mieru. Tú by sme rôznou kombináciou času a deterministických kombinácií procesov výroby akoby objavovali. Tretí dôvod úrokovej miery by bol teda objektivistický – prírodou daný.

J to však človek, ktorý úrok vytvára, nie príroda. Böhm Bawerkov tretí dôvod je nutné úplne odmietnuť. Nie je príčinou existencie úroku. Voľba tej ktorej okľukovej metódy výroby je **dôsledkom** používania úrokovej miery. Ako však čitateľ uvidí, voľba okľukovej metódy nie je závislá od úroku na prísne individuálnej úrovni jednotlivca, ale v kontexte ekonomického pôsobenia jednotlivcov navzájom, t.j. v kontexte ekonomického pôsobenia druhého. Na individuálnej úrovni je okľuková metóda vyberaná psychologicky, podľa času, prácnosti a celkových cieľov človeka.

Vysvetlenie (nie obhajobu) Böhm Bawerkovho tretieho dôvodu pre existenciu úroku pozri v Murphy, R.: *Unanticipated Intertemporal Change in Theories of Interest*. WWW DOCUMENT
<<http://consultingbyrpm.com/uploads/Dissertation.pdf>>

Máme teda pred sebou všetky tri dôvody / podmienky, o ktorých Böhm Bawerk tvrdil, že stoja za úrokovou mierou⁵. Používa teda pri posudzovaní svojho rozhodnutia medzi dvoma (a viacerými) produkčnými procesmi Robinson úrokovú mieru alebo nie? Tvrdím, že nie. Kým je Robinson na ostrove sám, nemá ako používať úrokovú mieru, pretože nemá ako posudzovať reálne konkurujúce si ekonomické projekty⁶. Porovnajme si situáciu, kedy je na ostrove sám, a následne keď je na ostrove aj Piatok.

Kým je na ostrove Robinson sám, tak všetko čo robí je, že zvažuje v čase „t“ štyri procesy výroby. Robí to na individuálnej, psychologickej, úrovni. Aké sú presne jeho pohnútky si vybrať proces A nie je podstatné. Ak by bol na ostrove sám len Piatok, možno by nad danými alternatívami uvažoval úplne inak a rozhodoval by sa na základe úplne iného psychologicko-individuálneho zvažovania.

Realizácia voľby zároveň vždy a za každých okolností postaví ostatné zvažované procesy do módu nepodstatnosti. Ostatné myslené predstavy o procesoch výroby vie Robinson potenciálne zrealizovať (ak vôbec) len v inom čase, čo z nich však robí reálne neporovnateľnú predstavu voči času t , kedy Robinson zvažuje svoje možnosti – svoje ciele a subjektívne najlepšie vnímané prostriedky na ich dosiahnutie. Robinson v čase t zvažuje teda predstavy a projekciu budúcnosti, na základe čoho sa rozhoduje. Preferuje samozrejme skoršie pred neskorším uspokojením potrieb a preferuje vyššie oproti nižšiemu uspokojeniu potrieb (pozor neznamená to nevyhnutne viac statkov!) a v kontexte toho posudzuje myslené výrobné procesy. Vytvára projekciu budúcnosti a na jej základe sa rozhodne, ktorý z procesov je subjektívne pre neho najvhodnejší. Nemá však ako posúdiť reálne spready daných štyroch myslených projektov. Ak vôbec môžeme o niečom špekulovať, že posudzuje, tak by to mohli byť len myslené myšlienkové spready o myslených projektoch. Ako však z toho odvodiť reálny fenomén úroku a ako na základe toho identifikovať vnútornú úrokovú mieru tak, aby sme netvrdili, že vnútorná úroková miera je mysleným fenoménom o myslených a nikdy neuskutočnených projektoch? Robinson to nemá ako urobiť. Robinson nevie nikdy z definície porovnať potenciálne faktúálne stavy procesov výroby. Nevie v čase realizovať súbežne dve veci. Robinson pre vnímanie úroku potrebuje Piatka. Príchod Piatka je dôležitý. Avšak samotný príchod nestačí.

Príchodom Piatka sa nedeje to, že Robinson a Piatok začnú hrať vzájomnú psychologickú hru o rôznych myslených spreadoch ich myslených projektoch. Príchod Piatka mení situáciu inak.

⁵ Murphy sa napr. prikláňa jedine k prvému dôvodu existencie úroku, o ktorom tvrdí, že stojí za existenciou úrovej miery. Pozri p.85, kde píše „Now that we have exhaustively demonstrated the manner in which TP <time preference; add by MPo> in sense (i) may be considered necessary and sufficient for interest, we can easily show why TP in sense (ii) is neither necessary nor sufficient. Just because someone discounts future utility or satisfactions per se does not ensure that he will value future goods at a discount, because other things may not be equal“.

Nahlodať toto tvrdenie je možné dvoma spôsobmi. Prvý je ten, že nič také ako vyššia vybavenosť statkami v budúcnosti neexistuje. Po druhé, ľudia nepreferujú viac pred menej statkami toho istého druhu a kvality v čase. Preferujú vyššie pred nižším uspokojením potrieb v čase. O samotné statky teda nikdy nejde. Ide o vyššiu mieru uspokojovania potrieb v čase.

⁶ Faktom však je, že Robinson môže tvrdiť, že úrok na rozhodovanie používa. Vymýšľal by si? Jedná sa o ontologickú otázku. Každopádne by nepoužíval to, čo by používal v prípade rozhodovania sa medzi produkčnými procesmi v prípade, že príde na ostrov Piatok. Z ontologického hľadiska by sa teda jednalo o niečo iné, o čom by Robinson tvrdil (vymýšľal si), že je úroková miera. Dá sa to povedať i opačne, používal by niečo, čo by bolo úplne odlišné od toho, čo by používal, ak by bol na ostrove aj Piatok. Obe koncepcie však nemôžu byť zároveň považované za to isté, t.j. úrokovú mieru.

V prvej rade je možné porovnať dva reálne procesy. Robinson vidí ako je úspešný / neúspešný Piatok a naopak. Ich výrobné procesy nemusia byť zamerané ani na plnenie identických potrieb. Piatkov výrobný proces však musí produkovať statky, ktoré súvisia s cieľmi Robinsona. Opačne to platí pre Piatka. Piatok môže teda pokojne realizovať proces D, dajme tomu, že má dron na slnečné články, ktorým dokáže zbierať veľmi efektívne kokosové orechy a zároveň veľmi šetrne. Piatok realizuje proces D kvôli tomu, že napr. uspokojuje potrebu Bohov ostrova a stavia z orechov malé pyramídy. Robinsnovi však aktivita Piatka vyhovuje. Dáva mu zároveň novú a reálnu ekonomickú informáciu o zbere kokosových orechov, bez ohľadu na to, že Robinson má s orechmi iné plány ako má Piatok. A bez ohľadu na to, že Robinson si zatiaľ len myslel, že procesom A, B, či C dokáže to, či ono. Paralelnosť procesov Robinsona (povedzme, že Robinson realizuje proces A) a Piatka umožňuje *kvalitatívne odlišne* posúdiť vhodnosť daných procesov, ako je tomu v prípade, že je na ostrove sám Robinson. Avšak ešte stále žiaden z nich nepoužíva úrok. Jediné, čo sa zatiaľ zmenilo je to, že vedia porovnať dva reálne procesy výroby.

Úrok, trhový i vnútorný, začnú používať až vtedy, ak začnú diskutovať medzi sebou výmenu (v čase). To značí, že napr. Robinson dokáže dnes vybaviť Piatka orechmi zo svojich zásob a Piatok tak omnoho rýchlejšie postaví pyramídy a uspokojí Bohov za to, že neskôr v čase Piatok vybaví Robinsona pravidelným prídedom orechov a ich šetrným zberom. Je samozrejmé, že v čase t je posudzovanie danej výmeny z hľadiska Robinsona i Piatka rovnako len predstavou, t.j. plánom, nejakými subjektívnymi projekciami o budúcnosti. Avšak jedná sa o reálne fenomény. Reálny fenomén z daných posudzovaní robí totižto *konceptia záväzku*. Tá v prípade, že Robinson alebo Piatok nenaplnia podmienky výmeny, spúšťa následné procesy právneho charakteru; napr. Robinson siahne na kolaterál Piatka a zoberie si okrem orechov venovaných v čase t aj Piatkov dron alebo sa Piatok zaviazne daný dlh odpracovať a pod.. Bez ohľadu na to, že v čase t sa jednalo o predstavu, tá má reálny charakter – reálne posudzovaného procesu výroby. Je vymáhaná ako reálny jav. V prípade, že je na ostrove Robinson sám, sa nič také odvodiť nedá. Nemení na tom nič, že preferuje skoršie pred neskorším uspokojením potrieb a ani to, že projektuje a plánuje svoje ekonomické aktivity a vybavenosť statkami v budúcnosti a ani to, že využíva okľukové metódy produkcie statkov, t.j. že kombinuje disponibilné zdroje v čase tak, aby dosiahol vyššie uspokojenie potrieb v budúcnosti (nie nevyhnutne vyšším počtom statkov). Nepoužíva reálny fenomén úroku bez ohľadu na to, že Böhm Bawerk definuje tieto tri podmienky ako dôvody úroku.

Esenciu úroku je možné ukázať práve na tom, ako používa Robinson a Piatok trhový úrokovú mieru (intersubjektívny koncept)⁷ a od nej odvodenú vnútornú úrokovú mieru. Robinson (i Piatok) stále používajú subjektívne v Böhm Bawerkovej terminológii časové preferencie v zmysle dôvodu 1 i 2 a na ich základe sa rozhodujú o procesoch výroby (dôvod 3) a stále v kontexte ich cieľov a prostriedkov, avšak už v *reálnom mode* posúdenia možnosti nepriameho uspokojenia potrieb v čase navzájom. Ako teda začnú vnímať úrok? Pre zjednodušenie popíšeme len situáciu z hľadiska Robinsona. Výmena implikuje, že na Piatka je argumentácia

⁷ Tu je nutné upozorniť, že v našom príklade nemusí vzniknúť konkrétna objektívna cena úroku na trhu, vzhľadom na to, že sa Robinson a Piatok aj nemusia dohodnúť na podmienkach výmeny. Intersubjektívny charakter úroku však tým nie je narušený. Ak by bolo na ostrove viac obyvateľov, tak by sa len s vyššou pravdepodobnosťou vygenerovala i nejaká konkrétna a objektívna cena úroku (jeho znázornenie na trhu) vždy vtedy, ak by dané subjekty výmenu v čase zrealizovali.

uplatniteľná mutatis mutandis. Menia sa teda len dôvody a zvažovanie alternatív, ktoré vníma Piatok z vlastnej perspektívy.

Robinson má svoje portfólio statkov (úspor), ktorým uspokojuje svoje potreby. Pri zvažovaní toho, čo do portfólia pridá, zvažuje, ako zmení daná činnosť, ktorá vyprodukuje nejaké statky, dané portfólio. Pýta sa akoby nasledovné „*bude sa plánovaným portfóliom dať lepšie alebo horšie reagovať na kaleidickú budúcnosť?*“ To značí, že zvažuje, ako marginálna zmena portfólia⁸, uspokojí jeho potreby v čase. Dajme tomu, že Piatok bude v úlohe dlžníka. Piatok sa teda zaviazne Robinsonovi dodať 110 orechov v $t+1$ za to, že mu Robinson v čase t poskytne 100 orechov z jeho zásoby na rýchlu dostavbu pyramíd.

Robinson pritom zvažuje, či sa vzdať orechov v čase t v prospech Piatka za prísľub Piatka dodať orechy v čase $t+1$ (a potenciálne sa venovať projektu X) vs. (nevzdať sa orechov) dedikovať zdroje (čas a prácu) na projekt A, (B, C) vs. projekt X. A to v kontexte toho, ako dané rozhodnutie ovplyvní jeho celkové vnímanie portfólia statkov, ktorým v čase uspokojuje svoje potreby⁹. Takto dané reálne a faktúálne zvažovanie ekonomických činností (Robinsona a Piatka) umožňuje Robinsnovi použiť to, čo nazývam úrok, či už vnútorný alebo (intersubjektívny) trhový. Robinson takto dokáže zvažovať reálne výsledky a alternatívy. A pri nich vie identifikovať marginálny zlom svojej preferencie. Dokáže posúdiť to, že pokým Piatok neposkytne Robinsnovi želané vybavenie orechmi v budúcnosti, tak Robinson nevoľní existujúce orechy v prospech Piatka dnes. To značí, že ak Piatok ponúka v $t+1$ len 109 (a menej orechov), tak daná ponuka nezodpovedá Robinsnovej predstave marginálnej zmeny portfólia v čase. Robinson bude teda preferovať portfólio, ktoré pozostáva z už nazbieraných orechov a napr. mysleného výsledku činnosti A (pokiaľ zahrne projekt X). Predpoklad o takto zostavenom portfóliu je pre Robinsona akceptovateľnejší, ako iná alternatíva, pričom sa rozhodol práve v kontexte toho, čo ponúkol Piatok. V prípade, že je Piatok ochotný poskytnúť v čase $t+1$ až 110 orechov, je vnútorná úroková miera Robinsona nižšia, ako intersubjektívna, a Robinson preferuje v čase t vzdať sa orechov a venovať sa projektu X – lovu a v čase $t+1$ získať orechy od Piatka. Prečo nie je 109 orechov v čase $t+1$ pre Robinsona akceptovateľných a prečo 110 áno, je už otázka, ktorá súvisí so subjektívnym posúdením vnútornej úrokovvej miery, ktorá mala nasledujúcu podobu: „*zmena (celkového portfólia) celkového vybavenia statkami Robinsona v čase $t+1$ spôsobená projektom X a zároveň doplnenie jeho portfólia o menej ako 10 orechov od Piatka*“ voči intersubjektívnej úrokovvej miere, ktorá mala podobu: „*zmena (celkového portfólia) celkového vybavenia statkami Robinsona v čase $t+1$ spôsobená projektom X a zároveň doplnenie jeho portfólia o minimálne 10 orechov od Piatka*“.

Robinson vtedy vníma nasledujúce spready:

A) spread súvisiaci s uspokojením jeho celkových potrieb portfóliom statkov v čase t (PA_t) a predpokladanou zmenou portfólia v $t+1$ (PA_{t+1}) spôsobenou vlastnou ekonomickou činnosťou, o ktorej predpokladá, že uspokojí jeho celkové potreby v $t+1$

⁸ Mám tu na mysli celkovú zmenu portfólia, t.j. zvažuje nielen pridávanie nových statkov ale i spotrebu existujúcich.

⁹ Táto koncepcia ($\Sigma\text{Ends} \rightarrow \Sigma\text{Means}$, t.j. uspokojovanie sumy potrieb portfóliom / sumou statkov), je v čase uplatniteľná vzhľadom na to, že sa jedná o matematický konštrukt a v čase sa tak neposudzuje partikulárny statok (absolútna veličina), ale zmena portfólia (relatívna veličina). V čase t teda porovnávam to isté (t.j. relatívnu veličinu - portfólio) ako v čase $t+1$.

B) spread súvisiaci so vzdaním sa časti jeho portfólia v prospech Piatka v t (PB_t) tak, aby portfólio zabezpečovalo v t uspokojovanie jeho celkových potrieb za to, že v $t+1$ bude mať portfólio statkov (PB_{t+1}) obohatené o výsledky projektu X a o kokosové orechy od Piatka, ktoré bude uspokojovať jeho celkové potreby.

Piatok vtedy vníma nasledujúce spready:

C) spread súvisiaci s okamžitým obohatením jeho portfólia v t o orechy (PC_t), čo okamžite uspokojí jeho celkové potreby za to, že svojou ekonomickou činnosťou dosiahne v $t+1$ svoje portfólio statkov (PC_{t+1}), ktorým uspokojí svoje celkové potreby a zároveň vybaví orechmi Robinsona

D) spread súvisiaci s uspokojením jeho potrieb portfóliom statkov v čase t (PD_t) a predpokladanou zmenou portfólia v $t+1$ (PD_t) spôsobenou vlastnou ekonomickou činnosťou, o ktorej predpokladá, že uspokojí jeho celkové potreby v $t+1$

Robinson teda zvažuje spread K (zmena $PA_t \rightarrow PA_{t+1}$ vs. $PB_t \rightarrow PB_{t+1}$) pričom Piatok zvažuje spread H (zmena $PC_t \rightarrow PC_{t+1}$ vs. $PD_t \rightarrow PD_{t+1}$). Intersubjektívna úroková miera vzniká ako spread medzi spreadom K a H.

Od nej je odvodená aj vnútorná úroková miera. Robinson vtedy vníma, že sa jedná o hraničnú mieru toho, čo je ochotný akceptovať, ak sa má zbaviť 100 orechov v čase t v prospech Piatka. Dôvody pre to môžu súvisieť s vnímaním vysokého rizika súvisiaceho s Piatkovou činnosťou v čase, či nedôvere v jeho technológiu, či to môžu byť vysoké alternatívne náklady súvisiace so vzdaním sa 100 orechov v čase t . Aby Robinson vstúpil do diskutovanej výmeny, musí Piatok dosiahnuť, že intersubjektívna úroková miera bude vyššia ako vnútorná. To značí, že „zmena portfólia Robinsona v čase $t+1$ spôsobená projektom X a zároveň doplnenie jeho portfólia o minimálne 10 orechov od Piatka“ spôsobí, že intersubjektívny spread je preferovanejší ako hraničný spread Robinsona.

Z uvedeného vyplýva, že až príchodom druhej osoby – Piatka, vzniká možnosť posúdiť so záväzku vyplývajúci reálny výsledok dvoch potenciálnych budúcich stavov portfólia Robinsona. Robinson stále preferuje čo najskoršie uspokojenie svojich potrieb (ČP2), ale v kontexte ich nepriameho uspokojenia Piatkom, stále posudzuje časovú projekciu (ČP1), ale v kontexte toho, či sa mu oplatí dedikovať svoje usporené zdroje Piatkovi za to, že Piatok umožní Robinsonovi v budúcnosti dosiahnuť napr. variabilnejšie portfólio úspor, ako by mal Robinson bez ponuky výmeny v čase od Piatka. A až z daného posúdenia následne vyplýva voľba, ktorá buď spustí alebo nespustí realizáciu ponúkaných okľukových metód produkcie. Ak sa Robinson a Piatok nedohodnú, bola to úroková miera, ktorá spôsobila, že Robinson považuje za najlepší projekt A a Piatok projekt D. A naopak, ak sa dohodnú, bude to úroková miera, ktorá spôsobí, že Robinson bude vykonávať projekt X a vzdá sa časti statkov v t v prospech Piatka a Piatok bude vykonávať D, pričom bude mať skôr uspokojenú potrebu uspokojiť bohov ostrova.

Koncepcia vnútornej úrokovej miery

Koncepcia vnútornej úrokovej miery je teda odvodená od posúdenia toho, čo ponúka druhý subjekt vo výmene v časovom kontinuu. Vnútorná úroková miera sa však neprejavuje v konkrétnom móde, avšak subjektívne, t.j. ordinárnym spôsobom. V prípade, že odmietne do

výmenej vstúpiť veriteľ (Robinson), tak jeho subjektívna úroková miera bola nižšia akú ponúkal dlžník (Piatok) svojím projektom a naopak, v prípade, že odmietne vstúpiť do výmeny dlžník, demonštruje, že jeho vnútorná úroková miera je vyššia, ako tá, ktorú požaduje veriteľ za poskytnutie jeho ekonomických zdrojov. Na subjektívnej úrovni teda v tomto prípade nevieme jednoznačne určiť výšku úroku, ale len ordinárne vieme určiť, či je vzájomne dohadovaná úroková miera nižšia z hľadiska dlžníka alebo vyššia z hľadiska veriteľa ako tá, ktorú sú subjekty ochotné vzájomne akceptovať. V prípade nedohody vieme o vnútornej úrokovej miere povedať jedine to, že bola nižšia ako požadovaná z hľadiska veriteľa a vyššia ako požadovaná z hľadiska dlžníka. A naopak. Nikdy sa neprejaví v konkrétnej objektívnej podobe. A identifikovaná môže byť jedine v kontexte prebiehajúcej dohody v čase t , kedy sa dohaduje dedikovanie existujúcich zdrojov a dohaduje sa vytvorenie ekonomického záväzku.

Esencia úrokovej miery

Ak je na ostrove Robinson sám posudzuje potenciálnu zmenu portfólia statkov v čase. Rovnako posudzuje zmenu portfólia v prípade, že je na ostrove i Piatok pokiaľ spolu ekonomicky nekooperujú. Kvalitatívna zmena prichádza práve ich kooperáciou v čase. Obaja začínajú vnímať zmenu portfólia statkov v čase kvalitatívne inak. Kvalitatívna zmena vnímania zmeny portfólia v čase, ktoré má uspokojovať potreby v čase je podmienkou úroku. Úrok je výsledkom posudzovania spreadu priameho a nepriameho uspokojovania potrieb v čase z hľadiska minimálne dvoch ľudí navzájom¹⁰.

Úrok je teda súčasťou každej výmeny. Každá výmena prebieha v čase – aj bártrová priama výmena, ktorá prebehne okamžite. Vnímanie úroku je však v daných krátkych časových úsekoch zanedbateľné. Dôvodom zanedbateľnosti je relatívne vysoká miera istoty odhadu zmeny portfólia statkov. Zjednodušene povedané, ak mením tu a teraz hrušku za jablko (z hľadiska druhého naopak), viem plus/mínus čo robím a prečo to robím. Aj keď aj pri danej výmene vnímame kaleidicitu budúcnosti. Ak však do výmeny komponujeme dlhší čas, narážame na kaleidickú budúcnosť v omnoho vyššej miere. A daná vyššia miera kaleidicity potenciálnych hodnotových zmien spôsobuje používanie interpersonálneho nástroja v podobe úroku.

Vnímanie úroku je teda závislé od *miery a významu* marginálnej zmeny portfólií minimálne dvoch subjektov vstupujúcich do výmeny v kontexte predpokladaného použitia budúcich portfólií na uspokojovanie potrieb daných subjektov v časovom kaleidickom kontinuu. Monetárne (presné) vyjadrovanie výšky úrokovej miery a plné uvedomovanie si úroku ako konceptu následne závisí od používania peňazí¹¹.

¹⁰ Asi najjednoduchší test toho, prečo má byť úroková miera intersubjektívny koncept je ten, že veriteľ preferuje jej vyššiu podobu a dlžník preferuje jej nižšiu podobu.

¹¹ Popis konjunkrálnej histórie vnímania úrokovej miery a vzniku peňazí detailnejšie popisujem napr. v Pošvanc, M.: Teória intersubjektívne vnímanej hodnoty peňazí. WWW DOCUMENT <<http://www.hayek.sk/teoria-intersubjektivne-vnimanej-hodnoty-penazi/>>

Ak sa teda Böhm Bawerk pýta, „*Whence and why does the capitalist receive this endless and effortless flow of wealth?*”¹² je nutné Böhm Bawerkove tri dôvody opustiť z hľadiska esenciality úroku, resp. pripustiť, že prvé dve sú len *dostatočnými podmienkami*¹³ vzniku úrokovej miery, t.j. úrokovú mieru ovplyvňujú, a na jeho otázku je nutné odpovedať nasledovne. Tento zdroj príjmov plynie z nikdy sa nekončiaceho posudzovania *miery a významu* marginálnej zmeny portfólií minimálne dvoch subjektov vystupujúcich do výmeny v čase v kontexte použitia budúcich portfólií daných subjektov na uspokojovanie ich potrieb v časovom kaleidickom kontinuu. Dané subjekty takto posudzujú priame a nepriame možnosti uspokojovania ich potrieb v časovom kaleidickom kontinuu.

Matúš Pošvanc, 15.05.2019

¹² Murphy, R.: Unanticipated Intertemporal Change in Theories of Interest. p.58. WWW DOCUMENT <<http://consultingbyrpm.com/uploads/Dissertation.pdf>>

¹³ Na tomto mieste nesúhlasím s Murphym, ktorý tvrdí, že druhý dôvod nie je ani dostatočnou podmienkou vzniku úroku. Nesúhlas vyplýva z dvoch dôvodov. Prvým je odlišná premisa, kedy tvrdím, že ľudia nepreferujú viac statkov rovnakého druhu a kvality v čase, ale preferujú vyššie pred nižším uspokojením potrieb. Druhým je úprava Mises-Rothbardovej preferenčnej teórie, kedy v čase neporovnávame konkrétne statky, ale vždy len zmenu portfólia statkov (sumy statkov) v kontexte celkovej sumy vnímaných potrieb. O prvom dôvode pojednávam detailnejšie v Teórii úroku a Prílohe č.1 a o druhom dôvode tohto nesúhlasu pojednávam v Pošvanc, M.: Evolučné možnosti vzniku ekonomickej kalkulácie a peňazí. Problém nemožnosti socializmu. WWW DOCUMENT <<http://www.hayek.sk/evolucne-moznosti-vzniku-ekonomickej-kalkulacie-a-penazi-problem-nemoznosti-socializmu/>> v časti 3.1.